

Білошицька З. А.,*старший викладач кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки
Державного університету «Житомирська політехніка»***Парнус К. І.,***старший викладач кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки
Державного університету «Житомирська політехніка»***Біляк І. В.,***викладач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики
Державного університету «Житомирська політехніка»*

РОЛЬ ТА ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ ТОПОНІМІВ У РОМАНІ «МАРУСЯ» ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Анотація. У статті розглянуто роль та частоту вживання топонімів у романі «Маруся» Василя Шкляра. Актуальність цієї публікації зумовлена увагою не тільки до історії, а й до реальних історичних постатей, назв об'єктів та місць розгортання подій, що допомагають зберегти історичну пам'ять. Письменник висвітлює реальні події, що відбувалися у 1917–20-х роках в Україні, зокрема на Житомирщині, проти окупаційної більшовицької влади. З'ясовано, що подано реальні власні географічні назви Правобережної та Лівобережної України. Варто зазначити, що топоніми у романі відіграють надзвичайно важливе значення, оскільки визначають його просторовий чинник та конкретизують місце подій, вказують на велику територію та чималий часовий простір, адже охоплюють також і спогади героїв. Об'єктом нашого дослідження є роман «Маруся» Василя Шкляра, зокрема роль та частота топонімів. Встановлено, що найчастіше вживані назви населених пунктів розташовані на Житомирщині та Київщині, а серед річок – Дніпро та Дністер. Зокрема, на сторінках роману зустрічаються мікротопоніми Горбулів та Радомисль близько 30 разів, Фастів – понад 20 разів; серед ойконімів (назв великих міст) – Київ понад 70 разів, Львів – 10, Житомир – 9; серед урбанонімів Хрещатик – понад 20 разів; гідроніми Дніпро – понад 20 та Дністер – 10 разів; онім Україна – понад 20 разів. Інші населені пункти від 2 до 10 разів, що вказує на швидку зміну місця перебування повстанців. Встановлено, що роль топонімів та частота їх вживання у романі «Маруся» мають історичне та національне значення. Топоніми вказують на реальні історичні події та займають основне місце у романі, оскільки є не тільки динамічним розвитком сюжету, а й поглиблюють знання з географії, історії та виховують любов до рідного краю.

Ключові слова: топоніми, мікротопоніми, ойконіми, урбаноніми, гідроніми, роль та частота топонімів.

Постановка проблеми. Василь Шкляр – відомий український письменник, автор багатьох прозових творів. Роман «Маруся» вийшов друком у 2014 р. і відразу захопив читача передусім справжньою історичною постаттю та подіями, що відбувалися у 1917–20-х роках в Україні, зокрема на Житомирщині, проти окупаційної більшовицької влади. Головна героїня роману – Олександра Соколовська, що увійшла

в українську історію як ватажок українського повстанського загону під іменем Маруся. У творі використано реальні власні географічні назви Правобережної та Лівобережної України, що з часом, можливо, деякі з них зазнали перейменування. Топоніми у романі відіграють надзвичайно важливе значення, оскільки визначають його просторовий чинник та конкретизують місце подій. Насиченість роману топонімами ще раз переконливо доводить, наскільки масштабною була повстанська боротьба українського народу за волю і самостійність України 1917–1920 рр. Висвітлені письменником реальні події вказують на велику територію та чималий часовий простір, адже охоплюють також і спогади героїв. Автор роману не тільки детально описує історичні події, а й висловлює своє ставлення до них. При цьому відтворюються не лише історичні документальні дані, а й використовуються легенди та перекази. Об'єктом нашого дослідження є роман «Маруся» Василя Шкляра, зокрема роль і частота топонімів. У процесі дослідження нами використано метод суцільної вибірки (пошук топонімів та їх частота), метод аналізу (аналіз топонімів (власних назв) та визначення концепції дослідження).

Мета статті – з'ясувати роль, типи та частоту вживання топонімів у романі «Маруся» Василя Шкляра.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняні дослідники літературно-художньої топоніміки Ю. Карпенко, Г. Лукаш, О. Немировська, О. Саврей, О. Суперанська та ін. зазначають, що топоніми локалізують місце дії, розширюють розуміння функцій топонімів у художньому тексті та їх зв'язок з авторською картиною світу. Дослідники І. Ільченко та Н. Ткаченко розглядають більш детально топонімний простір романів «Залишенець. Чорний ворон» та «Маруся». У своєму дослідженні ми спробуємо проаналізувати роль та частоту вживання топонімів у романі «Маруся».

Виклад матеріалу. У романі Василя Шкляра топоніміка набуває особливого значення, оскільки є своєрідною частиною авторського задуму, засобом характеристики персонажів та створення атмосфери твору [1, с. 45]. Досліджуючи топоніміку твору, насамперед враховуватимемо роль та частоту вживання топонімів, а також семантичне наповнення. Топоніми виконують у романі важливі функції: 1) розкривають особливості персонажів, їх соціальний статус, походження,

світогляд; 2) надають художньої виразності тексту, емоційного забарвлення та динамічності відтворених подій. Насамперед варто виділити номінативну функцію, яка полягає у називанні географічних об'єктів, що створюють просторові координати твору. Також зосередимо увагу на локалізаційній функції, яка дозволяє точно визначити місце дії, створюючи ефект реальності подій [2, с. 15]. Роль топонімів є важливою компонентою у романі «Маруся».

В. Шкляр вводить у твір також і топоніми, пов'язані з історією України насамперед для того, щоб утвердити роль виховання змалку, бо вільний дух діти Соколовських переймали з дитинства, оскільки їхній батько [3, с. 176] Тиміш прибився в їхні краї з Чигиринщини (він казав, з Холодноярщини) [4, с. 191]; і приніс на своїх плечах увесь Холодний Яр з його Мотрониним монастирем і гайдамацькими скарбами [4, с. 193]. Топонімійна система в романі є надзвичайно розгалуженою, а велика кількість онімів забезпечується частотою повторюваності. Найчастіше зустрічаються топоніми *Горбулів* та *Радомишль* близько 30 разів, *Фастів* – понад 20 разів; серед ойконімів (назв великих міст) – *Київ* понад 70 разів, *Львів* – 10, *Житомир* – 9; серед урбанонімів *Хрещатик* – понад 20 разів; гідроніми *Дніпро* – понад 20 та *Дністер* – 10 разів; онім Україна – понад 20 разів.

Проаналізувавши роман «Маруся», нами виявлено типи топонімів та з'ясовано їх роль і частоту:

1. Мікротопоніми – назви сіл, містечок, що стають ключовими словами в контексті роману. Назва *Горбулів* (рідне село Марусі) зустрічається в романі близько 30 разів і є тим селом на Житомирщині, звідки брати Соколовські зорганізувалися на боротьбу за Україну та навколо якого відбуватимуться всі подальші події. Вперше зустрічаємо назву села на початку роману: у селі *Горбулів* сталася дивовижа [4, с. 5]. Назва села поступово входить у свідомість читача, що сприймається як невід'ємний образ твору: в *Горбулеві* ховають дружину отамана Соколовського [4, с. 9]; учителює в своєму *Горбулеві*; купець *Ліва* прибився до *Горбулева*; якраз на *Великдень*, *червоні* вирушили на *Горбулів* [4, с. 40]; дійде до бою – село ляже в руїнах. І він (*Дмитро*) вирішив залишити *Горбулів* [4, с. 40]. Для повстанців у селі все своє, рідне і особливе, бо у *Горбулеві* вона (ружа) має один колір. – *Ружовський* [4, с. 72]. Рідне село Марусі неодноразово постає перед читачем власними назвами *кутків* та *вулиць*: спроквола човгав на свій куток *Лапайку* [4, с. 9]; *десь на Бедилівці та на куток Бидилівку; із кутка Галдунівка; вулиця Перша Шляхта, а ще ж за нею були Друга й Третя Шляхта* [4, с. 62].

Неодноразово згадуються в тексті і навколишні села, які досить часто виступають напрямом: *Маршовим* ладом вони пройшли через *Головине*, *Сліпчиці*, *Торчин*, а за *Торчином* уже виднівся *Горбулів*, і *Маруся* відчула, що навіть *Нарцис* упізнав їхнє село. У *Горбулеві* люди не ховалися за тини-перелазу [4, с. 182]; *Черняхів*, *Вереси*, в *Потіївці*, *Кам'яний Брід*, *Кайтанівка* та *Пилиповичі*; біля *Андріївки*; з боку *Чайківки*; *Модулів*, *Заньки* та *Корцівка*. *Москальня... раз були назбирали в Ганнополі, Моделеві, Чайківці, Заньках...й повезли валкою на Радомишль* [4, с. 245]; *Заміри*, *Веприк*. Нами з'ясовано, що топонімічні назви вказують на напрямок повстанського загону та місця битви: перед ними лежало рівне поле, поздовж перерізане дорогою, що–*Велика Бугайка*. *Об'їжджаючи села та хут* вела від *Веприка* на *Дідівщину* [4, с. 288]; *посісти лінію*

Білгородка–Боярка–Глеваха [4, с. 64], *Васильків* – *Велика Бугайка*, між *Бугайкою*, *Гнатівка*, *Віта-Поштова*, *Деміївка*, *Германівка*, в *Брицькому*, за *Вільшанкою*; *минаючи Трушки*, *Яблунівку*, *Березну* (ліворуч лишалася *Біла Церква*, а по праву руку віддалялася *Сквира*), вони їхали через поля, вибалки, байраки, а подекуди вискакували на битий шлях. Глибокої ночі обігнули *Гайворон* і ще перед досвітком дісталися містечка *Плисків* [4, с. 223], від села *Озеряни* до *Брусиллова*; за *Попільнею* на її шляху лежало урочище *Пасічки*; зазнала поразки біля *Вапнярки*, *Тиманівки*, *Крижополя*, втратила *Могилів* і, розріджена тифом, відпочувалася на північ, до *Старокостянтинова* й *Любара* [4, с. 258]. Також згадуються назви звичайних сіл, хуторів та містечок України, де відбувалися події: в *Янівці*, під *Янчином*, між *Бугайкою*, *Гнатівка*, *Віта-Поштова*, *Деміївка*, *Германівка*, в *Брицькому*, за *Вільшанкою*; на хуторі *Очеретяному*, на хутір *Млинок*. *Василь Шкляр* на сторінках роману іноді розповідає походження назв та вказує відстань: хутір *Вищенький* знайдуть швидко, тут він один стоїть між луїв на пригірку, через те навесні його не захоплює повінь. Звідси й назва – *Вищенький* [4, с. 190]; хтось із них мусить дістатися до *Трипілья*, столиці отамана *Зеленого* [4, с. 161]. До *Трипілья* було небагато й немало, верст сорок п'ять, зате дорогу туди показував *Дніпро* – іди його берегом униз за течією і через кілька годин побачиш на протилежному боці *трипільські кручі* [4, с. 161]; *Баришпіль* (так місцеві люди називали *Бориспіль*) [4, с. 199]; на *Плюти*, *Козин* і *Таценки*. У сутінках поминули *Гребінки*, а ще верст за двадцять, уже затемна, доїхали до села *Великополовецьке* [4, с. 221]. Повторюваність топонімів надає роману динамічності: на село *Росоховата* та перед *Росоховатою*, з *Росоховатої* [4, с. 232, 234]; обороняли місток перед селом *Головецьке* [4, с. 270]; на *Дідівщині*, в *Селищі*, ближче до села *Забілоччя*, відходили до *Забілоччя*, потім над'їде до *Забілоччя*, *козаки марно вигляда-тимуть її біля Забілоччя* [4, с. 245, 297, 302].

Особливе місце серед назв містечок *Житомирщини* займає *Радомишль*, назву якого зустрічаємо близько 30 разів: *Лесик* возив її до *Радомишля*; *Маруся* гуляла від *Радомишля* аж до *Ружина* [4, с. 166]. Інші містечка від 2 до 10 разів: *Коростишів*, *Коростень*, *Чуднів*, *Звягель*: зайшовши на початку липня аж до *Звягеля* [4, с. 43]; після походу Соколовського на *Звягель* *большевики* поставили його в один ряд з отаманами *Зеленим*, *Ангелом* і *Струком* [4, с. 46]; *Брусилів* (славився своїми *кожухарями*) [4, с. 268]; на їхньому шляху в напрямку *Фастова* лежало містечко *Брусилів* [4, с. 262]; *минаючи полями Самгородок*, *мчала на сірому до Попільні*; він *дибав через те містечко на Зозулинці* [4, с. 279]. Географія боротьби поширюється й на інші області України: досить часто згадується *Фастів* (понад 20 разів): *ходили до Фастова*, *повели лісовою дорогою назад у бік Фастова* [4, с. 301]; аж на *Макарів* і *Бишів*; *заскочили у Дроговизж*; недалеко від *Миколаєва* (ідеться про містечко *Миколаїв* на *Львівщині*, яке на той час належало до *Польщі*) [4, с. 273]; *Біла Церква*, місто *Васильків*, *Боярка*, *Сквира*, *Козятин*, *Кам'янець*, *Обухівщина*, містечко *Плисків*, *Ржищев*, до *Козятина*, *торік у Конотоні*, відійшли до *Оратова* [4, с. 235], доправити їх у містечко *Вовчинець* (правильна назва *молдовською Вавчинець*) [4, с. 305].

У романі ідеться і про Соборність від Сяну до Дону [4, с. 117]. Війна була вже за свою державу, тому на боротьбу повстали всією Україною: *Станіслав; хлопці з Коломиї, Золочева, Миколаєва, Городенки, Стрия* були хворі Україною [4, с. 212–213]; *зупинилися на рубезжі Липовця – Погребича; Бар, Вінниця; рухалися в напрямку Монастирища*. У боях багато полягло героїв: ховали їх найбільше під Дашевом, під Сороками, Монастирищем, під Іллінцями [4, с. 234]; крайнин із Розвадова [235]; з пісні «Як з Бережан» [233]; *покинутими на божу волю в Немирові, Вінниці, Жмеринці, Літині, Барі* [4, с. 257]; *лишаємо тебе в Калинівці* [4, с. 259].

2. Переважають серед ойконімів назви великих міст: *Ідемо на Львів через Київ* [4, с. 18]; *до вільного Львова; Львів і Київ* разом; *зухвало рушили на Львів через Київ* [4, с. 271]; *зросили потом і кров'ю шлях від Львова до Києва* [4, с. 133]. Варто зазначити, що назва *Київ (Кієв)* зустрічається в тексті понад 70 разів, *Львів* – 10 разів, *Житомир* – 9 разів: *захопили Житомир* [4, с. 229], *Одеса* – 5 разів; *Харків, Полтава, Підволочиськ, Вінниця; червона застава стояла у Могилеві, а в селі Серебрії, що лежало за шість верст од міста* [4, с. 304].

3. Згадуються власні назви міських об'єктів та вулиць (урбаноніми): *зібралися на Кудрявці в Коростишеві* [4, с. 31], *куток Тихі Верби у Брусилові*. Коли події розгортаються у столиці України, В. Шкляр зосереджується на описі місцевості одного міста та дуже детально описує кожну вулицю, бульвар, площу [5, с. 174]. На динаміку розвитку подій у Києві вказують такі назви: *Дарниця, Хрещатик* згадується понад 20 разів; *спершу на вулицю Безаківську* [4, с. 110]; *Бібіківський бульвар; повернули ліворуч на Володимирську* [4, с. 112], *Фундуклівська, Ярославів Вал, Хрещатик, Терещенківська, Театральна, Прорізна; вешті-реши на перехресті Володимирівської та Фундуклівської, Софіївський майдан* [4, с. 113], *Софіївська вуличка, Печерськ, Деміївка, Інститутська вулиця; на перехресті Великої Володимирівської; прямували Великою Васильківською* [4, с. 124], *Олександрівська; на розі Садової; Пирогова; в район Липовця; від Купецького саду, площа – Соборна, Софіївська, Царська, Думська*.

4. Гідроніми у романі вибудовують свій яскравий образ, передають любов і почуття до рідної землі, символізують рідний край і чужину [3, с. 174]. Серед назв невеличких річок переважають назви маленьких річечок Свинолужки (4 рази) – річки малої батьківщини Марусі; Плиска (4 рази) та Кириші (9 разів). *От у Горбулеві річечка Свинолужка, то там пасуться свині. А Кириша? По якому воно* [с. 288]; *ліворуч блищало коліно річечки Кириші* [4, с. 288], *Черч, Козине болото, на березі Роськи, на містку через Здвиж*.

Серед назв великих рік переважає Дніпро (понад 20 разів): *пахло Дніпром* [4, с. 211]; у вологому повітрі дедалі дужче відчувався подих Дніпра [4, с. 205]. Також зустрічаємо назву річок *Тетерів*; права притока *Білка* [4, с. 244]; не перший раз бачили Славу, але вперше діткнулися так зблизка його живої сили та глибини [4, с. 205]; *Стугна застогнала, як стогнала вона під час навали татарви, за що й нарекли річку Стугною* [4, с. 102]; *Ірпінь, над річкою Стрипою; переїхати річку Роську* [4, с. 223]; *краще податися за Дністер, ніж за Збруч* [4, с. 255]. Також

згадується і *Чорне море*. Дністер (зустрічаємо назву понад 10 разів) виступає своєрідним кордоном між рідним краєм та чужиною: річкою, яка ділила село навпіл: по один бік жили волохи, а по другий – руські. Через те річка мала дві назви: для волохів вона була Джуглая, а для руських – Серебрійка [4, с. 304]. Прощання з рідною землею і невідома чужина символічно подано в тексті: *мерехтить холодна поверхня Дністра та протилежний берег Дністра бовванів зовсім близько* [4, с. 303, 306]; *краще гайнути за Збруч, там живуть наші люди* [4, с. 303]. Поєднання гідронімів різних регіонів України переконливо вказує не тільки на єдність українського простору, а й про чужину, яка так просто проступає з іншого берега річки.

5. Значне місце в романі займають ороніми, назви яких згадуються неодноразово: *ніби десь на Дівич-горі впало гарматне стрільно* [4, с. 5]; *(Дмитро) подовгу вдихався на Дівич-гору, що височила за версту від села у бік Радомишля* [4, с. 36]; на Дівич-горі, де було колись язичницьке капище [4, с. 99]. Дівич-гора є особливо вагома, оскільки має значення малої батьківщини. На сторінках роману також зустрічаємо назви: на горі *Лисоні, Маківці, в Альпах, висота Монте-Банато, Замкова Гора у Львові, печерські пагорби* у Києві та згадка про *Голгофу*, як символ муки та несправедливості.

6. У романі також зустрічаємо назви повітів та губерній: *Радомишльський повіт* (4 рази); *Чернігівська губернія*. Згадує автор роману і етнографічні регіони: з *Поділля*; у рідній *Галичині* та нещасну *Галичину* [4, с. 56, 271]. Письменник не тільки вказує і на тодішню політичну ситуацію, а й висловлює своє ставлення: *українці мають два уряди. Наддніпрянський і галицький. Вони обидва сидять у Кам'янці та гризуться між собою* [4, с. 201].

7. Назви навчальних закладів сприяють увиразненню контексту та поглиблюють змістову структуру. Вони допомагають з'ясувати, що на боротьбу повстали також і освічені люди, а тому знаходимо у тексті і перераховані навчальні заклади: *Горбулівська гімназія, Радомишльська гімназія* (2 рази); *Львівський університет; стіни університету того-таки святого Володимира (нині Київський національний університет ім. Т. Шевченка); Степан, ваш син, а мій брат, вивчився на священика у Київській духовній академії* [4, с. 183]; *в Радомишлі, закінчив там Господарську школу*.

8. Також згадуються і назви відомих місць: *Золоті Ворота, Ланцюговий міст, Бесарабський ринок, Бесарабка* – 4 рази, *цитадель Арсеналу, Лук'янівська тюрма, триповерховий Дриговий млин, брусливська цегельня, сиділи на дороговиському цвинтарі біля каплички*.

На динамічність роману вказують і назви залізничних вузлів (від 1 до 3 разів) – *Проскурів* (нині Хмельницький), *Жмеринку* (3 рази), *Вінницю, Бердичів; завагонуватися в Житомир* [4, с. 36], *Козятин* (2 рази); від *Житомира на Коростень*; доїхали потягом до *Проскурова*, іти на станцію *Васильків і Глевахи*; київський головний двірєць.

9. Можемо стверджувати, що у романі неабияке місце займають дримоніми, адже саме ліс був не тільки своєрідним охоронцем і укриттям загону повстанців «ліс його хата» [4, с. 245], а й напрямком та географією боротьби: *Германівське лісництво, лісове урочище Гоців, обухівські пагорби, Фрузівський ліс; в урочищі Пасічки, ближче до Попільні; неодноразово згадуються і Радомишльські ліси; біля лісового*

урочища Довжик; відійшли в Батієве урочище, а до ранку вже були в Плютовському лісі, за дванадцять верст від Фастова й за двадцять п'ять від Попільні [4, с. 268]. Останній спочинок повстанці також знаходили в лісі: Його (Санька Кулібабу) поховали в Селищі – назва лісу, на місці якого колись було поселення – біля куща ряскої калини зі сплюсненими від ранніх приморозків темно-червоними ягодами [4, с. 296]. Також можна дізнатися і про походження самої назви «в Чортовому лісі», яка неодноразово зустрічається: *Ліс цей був мочаруватий і заболочений, в його багнях справді могли водитися чорти, й оскільки перейти ці нетрища було важко навіть своїм, то чужинцям і поготів... Якщо комусь вдасться намацати брід, то щасливчик потрапить прямо чортам у зуби* [4, с. 42]; даючи москалям втікати до Чортового лісу, аби не битися з ними в селі; а в чортовому лісі червона кавалерія наосліп місила трясину [4, с. 42].

10. В. Шкляр наводить у романі «Маруся» власні назви церковних храмів, які символізують духовність українців та віру: двопрестольної **Покровсько-Миколаївської** церкви; біля **Покровської** церкви в селі **Вереси**; біля **Володимирського** собору в Києві, врочистості відбуваються біля **Софії**, **Києво-Печерська** лавра, злітав у небо **Софійський** собор, далі сяяв **Михайлівський Золотоверхий**. Храми займають у романі особливе місце і ставлення до них надзвичайно трепетне: Золотоверхий Київ не годиться обстрілювати з гармат, – сказав Данило Бізанц. – *Не можна руйнувати храмів, навіть якщо там ховається ворог; У поході на Київ галичани вбачали щось надприродне. Посідання Києва для них означало повернення віри, а може, й самого Бога* [4, с. 35].

11. Серед назв хоронімів-макротопонімів переважають назви держав, частин світу, великих територій: Русь, **Польща**, Румунія, Італія, Європа, росія, говорили і про **Канаду**, і про **Румунію**; *не чкурнув до Італії, а так і залишився в Горбуліві* [4, с. 179], *продавав горбулівський лабродорит чи не в усій Європі* [4, с. 26], **Австрійська монархія**; з **Румунії** можна гайнути й до **Польщі** [4, с. 303]; *на Захід*. Топонім *росія* вживається з негативним відтінком, бо несе в собі вічну загрозу: *їдьте у свою Расю* [4, с. 39]; *на Сибір, з Московщини*; дві Москви боролися за їхній Київ. Без них [4, с. 235].

12. Онім Україна має велику частоту вживання (понад 20 разів) і становить образ Батьківщини: будемо держати Україну; **Велика Україна**, визволення **Краю**; Слава **Україні**; **Українська Народна Республіка**; *пора для України жити* [4, с. 113]; придумали себе **Україну**, чимдалі з **України**; *Чи буде велика Росія, чи буде вільна ненька Україна* [4, с. 241]; ідуть визволяти Україну від українців, – сказала Маруся [4, с. 254].

З усіх-усюд вже не російської імперії, а соціалістичної росії ринули визволяти українців від української влади. Василь Шевчук чітко показує на сторінках роману майже всю географію «визволителів» і згадує такі міста, як **Москва** (близько 10 разів), що є ототожненням росії, **Воронеж**, **красный Петроград**. Перемогу москвитів і пропаганду «кращого життя» українському народу, а особливо тим, хто не скорився, підтверджують рядки, що ... *на початку жовтня усіх полонених перевезуть на вузільні шахти Донбасу* [4, с. 161, 163]; *потім покалічили в Магадані; поїхати до Москви, хочеш побачити Москву?* [4, с. 10], а замість Москви його завезли на Пів-

ніч [4, с. 10]; в російському таборі для австрійських військово-полонених аж під **Пермою** [4, с. 56]; в **росії**. Зображено також і розправу над повстанцями, яку вчинила **московсько-більшевицька орда**; *затесалися до большевицького Таращанського полку, отруєно бригадира Таращанської бригади Боженка, потім ліквідували командира Новгород-Сіверської бригади Черняка, як і Богунський*; є на сторінках роману і **Советская Украина** [4, с. 107]. Письменник вводить у твір і метонімічні перенесення, позначає людей за етнічною, державною приналежністю та місцем проживання, щоб показати, на наш погляд, негативне ставлення до завойовників: *потім московський лапоть поспішає навпрошки через поле в Москву* [4, с. 39]; *китайці; чуваші чи узбеки; азіати; кубанці; башкір; перли в Україну в лаптях, постолах, калошах, чунях, вони ладні були бігти сюди босоніж, аби визволити братів-малоросів від оскаженілих петлюрівців, що замислили собі самотійне життя* [4, с. 290].

На нашу думку, топоніміка роману «Маруся» є історичною, оскільки показує боротьбу українських повстанців 1917–1920 рр., а частота різних топонімів надзвичайно впливає на сюжет твору та його образність.

Висновки. Отже, дослідивши роль та частоту топонімів, можемо стверджувати, що роман «Маруся» В. Шкляра насичений назвами населених пунктів, річками та лісами, які орієнтують читача в просторі та часі, а також забезпечують актуальність роману. Топоніми вказують на реальні історичні події та займають основне місце у романі, оскільки є не тільки динамічним розвитком сюжету, а й поглиблюють знання з географії, історії рідного краю, виховують і допомагають зберегти історичну пам'ять. Патріотизм виражається в прагненні письменника детально описати історичні події та висловити своє ставлення до них. При цьому відтворюються не лише історичні документальні дані, а й використовуються легенди та перекази.

Література:

1. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика. Одеса : Астропринт, 2008. 328 с.
2. Босва Е. В. Номінаційне поле у художньому тексті (на матеріалі української прози XX – XXI століть) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2018. 40 с.
3. Білошицька З.А., Мороз М.В. Топоніми в романі «Маруся» Василя Шкляра : збірник матеріалів XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. *Наука. Молодь. Екологія 2018*. Житомир, ЖНАЕУ. 2018. С. 172–176.
4. Василь Шкляр. *Маруся*. Харків, 2015. 320 с.
5. Ільченко І.І., Ткаченко Н.В. Топонімний простір романів «Залишенець. Чорний ворон» та «Маруся» як вияв мовної особистості В. Шкляра. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 26. Т 1. С. 174.
6. Маруніч І. І. Топоніми в ідіостилі письменника: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1994.

Biloshytska Z., Parnus K., Biliak I. The role and frequency of use of toponyms in the novel “Marusya” by Vasyl Shklyar

Summary. The article examines the role and frequency of toponyms in Vasyl Shklyar's novel Marusya. The relevance of the study lies in its attention to history, real historical figures, and the names of objects and locations where significant

events occurred – elements that contribute to the preservation of historical memory. The novel highlights actual events that took place between 1917 and 1920 in Ukraine, particularly in the Zhytomyr region, during the struggle against the occupying Bolshevik regime. The analysis reveals the use of authentic geographical names from both Right-Bank and Left-Bank Ukraine. Toponyms in the novel serve a crucial function by defining the spatial dimension of the narrative, indicating specific event locations, and outlining a vast geographical and temporal landscape, including the protagonists' recollections. The primary object of this study is the novel *Marusya*, with specific focus on the role and frequency of toponyms. The research finds that the most frequently mentioned settlements are located in the Zhytomyr and Kyiv regions, while the Dnieper and Dniester rivers dominate among hydronyms. In particular, the microtoponyms Horbuliv and Radomyshl appear approximately 30 times, and Fastiv

mentioned more than 20 times. Among the oikonyms (names of major cities), Kyiv is referenced over 70 times, Lviv 10 times, and Zhytomyr 9 times. The urbanonym Khreshchatyk appears more than 20 times; the hydronyms Dnipro and Dniester mentioned more than 20 and 10 times respectively. The term "Ukraine" referenced more than 20 times. Other settlements mentioned between 2 and 10 times, reflecting the frequent changes in the rebels' locations. In conclusion, the role and frequency of toponyms in *Marusya* bear historical and national significance. These toponyms anchor the novel in real historical events, playing a central narrative role. They contribute not only to the dynamic progression of the plot but also enhance understanding of geography and history, fostering a deeper appreciation for the homeland.

Key words: toponyms, microtoponyms, oikonyms, urbanonyms, hydronyms, spatial dimension, historical memory, Ukrainian literature.